

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра філософії**

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Роман БОГАЧЕВ

«___» червня 2024 р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня бакалавра

зі спеціальності 231 Соціальна робота

освітньо-професійна програма «Міжнародні соціальні проекти

та волонтерська діяльність»

**«Особливості соціальної роботи з українськими переміщеними особами
в Польщі»**

Виконала:

здобувачка IV курсу, групи СР-01

Гончаренко Аліса Валеріївна

Керівник:

доктор філософії з психології, викладач кафедри філософії

Боковець Ольга Ігорівна

Рецензент:

доцент, к. психол. н., доцент кафедри психології та педагогіки

Москаленко Ольга Володимирівна

Засвідчую, що у цій кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань.

Здобувачка _____

Гончаренко Аліса Валеріївна

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Гончаренко А.В. Особливості соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра зі спеціальності 231 Соціальна робота освітньо-професійна програма «Міжнародні соціальні проекти та волонтерська діяльність». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра філософії. – Київ, 2024. – 47 с. Список джерел з 57 найменувань.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичному та емпіричного дослідженню особливостей соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито теоретичні підходи щодо соціальної роботи з переміщеними особами; проаналізовано міжнародні принципи та стандарти захисту біженців; визначено методи та форми соціальної роботи з зовнішньо переміщеними особами.

У другому розділі кваліфікаційної роботи охарактеризовано здійснення соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі; представлено результати опитування серед переміщених українців щодо потреб у наданні соціальних послуг у Польщі; розроблено рекомендації щодо підвищення рівня якості надання соціальних послуг українцям у Польщі.

Ключові слова: соціальна робота, переміщенні українці, соціальна підтримка, Польща, особливості соціальної роботи, опитування, рекомендації.

ABSTRACT

Honcharenko A.V. Features of Social Work with Ukrainian Displaced Persons in Poland Qualification work for obtaining a Bachelor's degree in the specialty 231 Social Work, educational and professional program "International Social Projects and Volunteering". - National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Department of Philosophy. - Kyiv, 2024. – 47 p. List of sources with 57 titles.

The thesis is devoted to the theoretical and empirical study of the features of social work with Ukrainian displaced persons in Poland.

In the first section of the thesis, theoretical approaches to social work with displaced persons are revealed; international principles and standards for the protection of refugees are analyzed; methods and forms of social work with externally displaced persons are defined.

The second section of the thesis characterizes the implementation of social work with Ukrainian displaced persons in Poland; presents the results of a survey among displaced Ukrainians regarding the needs for the provision of social services in Poland; recommendations have been developed to improve the quality of social services for Ukrainians in Poland.

Key words: social work, displaced Ukrainians, social support, features of social work, questionnaire, recommendations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЗОВНІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ.....	5
1.1 Теоретичні підходи щодо соціальної роботи з переміщеними особами.....	5
1.2 Міжнародні стандарти та принципи захисту біженців.....	8
1.3 Методи та форми соціальної роботи з зовнішньо переміщеними особами.....	17
Висновки до 1 розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПЕРЕМІЩЕНИМИ УКРАЇНЦЯМИ В ПОЛЬЩІ.....	23
2.1. Загальна характеристика здійснення соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі.....	25
2.2. Результати опитування переміщених українців щодо потреб у наданні соціальних послуг у Польщі.....	30
2.3. Рекомендації щодо підвищення рівня якості надання соціальних послуг українцям у Польщі.....	35
Висновки до 2 розділу.....	38
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	40
СПИСОК ПОСИЛАНЬ.....	42

ВСТУП

Актуальність роботи. Актуальність цієї теми визначається різко зростаючою кількістю біженців, які вимушені шукати тимчасовий захист у різних країнах у зв'язку з російсько-українською війною. Так, нарізі багато людей через це змушені шукати притулок, тому важливість ефективної роботи соціальних працівників у цьому контексті є надзвичайно критичною. Підтримка біженців у процесі адаптації до нового середовища, надання їм необхідних ресурсів і засобів для успішної інтеграції стає важливою складовою їхнього майбутнього благополуччя та стабільності. До того ж соціальна допомога важлива й для психологічної реабілітації біженців, які пережили травматичні події. Така робота вимагає глибокого розуміння потреб цієї вразливої групи та готовності надавати комплексну й індивідуально адаптовану підтримку.

Наукова розробленість проблеми дослідження. Проблемі соціальної роботи з біженцями присвячено праці таких дослідників: С.М. Михайленко, Н.О. Лисенко, С.О. Мельник та ін. Проблематика правового регулювання прав біженців розкрита у працях таких науковців, як: О. І. Безпалова, Л. Р. Біла-Тіунова, О. М. Бойко, Е. А. Гончаренко, А. П. Носков, І. О. Сорока і т.д.

Об'єкт дослідження: соціальна робота з переміщеними особами.

Предмет дослідження: особливості соціальної роботи з переміщеними українцями в Польщі.

Мета дослідження полягає у теоретичному й емпіричному вивченні особливостей соціальної роботи з переміщеними українцями в Польщі та розробці рекомендацій щодо підвищення рівня якості надання соціальних послуг українцям у Польщі.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення таких **завдань**:

- 1) розкрити теоретичні підходи щодо соціальної роботи з переміщеними особами;
- 2) проаналізувати міжнародні принципи та стандарти захисту біженців;

- 3) визначити методи та форми соціальної роботи з зовнішньо переміщеними особами;
- 4) охарактеризувати здійснення соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі;
- 5) провести опитування серед переміщених українців щодо потреб у наданні соціальних послуг у Польщі та проаналізувати отримані результати;
- 6) розробити рекомендації щодо підвищення рівня якості надання соціальних послуг українцям у Польщі.

Для досягнення мети дипломної роботи використано:

- 1) теоретичні **методи дослідження**, зокрема: аналіз наукових джерел та узагальнення літератури з аналізу проблем соціальної роботи з переміщеними особами;
- 2) емпіричні методи дослідження, зокрема, опитування переміщених українців щодо потреб у наданні соціальних послуг у Польщі;
- 3) методи кількісної та якісної обробки інформації.

Теоретична цінність роботи полягає у тому, поглиблено наукові підходи щодо ефективних методів і форм соціальної роботи з зовнішньо переміщеними особами.

Практична цінність роботи полягає у тому, що, на основі отриманих емпіричних результатів, нами були розроблені рекомендації, як що можуть бути використані соціальними працівниками та/або асистентами у роботі з переміщеними особами з України.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, поділених на підрозділи, висновків і рекомендацій, списку посилань. Загальний обсяг роботи – 47 сторінок (з них 41 основного тексту). Список використаних джерел містить 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЗОВНІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

1.1 Теоретичні підходи щодо соціальної роботи з переміщеними особами

«Біженець» як соціальне поняття відоме у світі віками. Зазвичай воно означає будь-кого, хто прагне врятуватись від обставин, які вважає нестерпними та загрозливими, як от: позбавлення свободи, переслідування, загроза життю, злидні, війна чи громадянський конфлікт, стихійне лихо, посуха, голод тощо. Сучасне визначення цього поняття було подане в Конвенції Організації Об'єднаних Націй 1951 року про статус біженців у відповідь на масові переслідування та переміщення Другої світової війни [9; 21].

Глобальна проблема біженців та осіб, переміщених усередині країни – це одне з найскладніших питань, що стоять сьогодні перед світовою спільнотою. Воно, час від часу, стає предметом активного обговорення в різних інституціях Організації Об'єднаних Націй, які продовжують пошук найефективніших засобів захисту цих дуже вразливих груп населення та надання їм необхідної допомоги. Теоретичні підходи щодо соціальної роботи з переміщеними особами ґрунтуються на аналізі праць багатьох науковців та дослідників [21, с. 3].

Як вважає І. В. Літяга, до найважливіших видів соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами відносяться: соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна корекція, соціальна терапія. Вони орієнтують на цілісний підхід до людини, врахування її інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій [18].

Біженці – це люди, які вимушені через певні обставини покинути Батьківщину, наприклад, у зв'язку з війною. Вони не можуть більше розраховувати на допомогу своїх урядів у контексті отримання необхідного правового захисту. Саме цей аспект відрізняє біженців від інших категорій мігрантів [21].

Бути біженцем – це не просто опинитися в чужій країні. Це означає жити у вигнанні та повністю залежати від інших людей та інституцій у питаннях забезпечення такими предметами першої необхідності, як продовольство, одяг і житло [9]. Українське суспільство нині переживає складний період, пов'язаний з різними чинниками. Ключовою проблемою в Україні наразі є війна, яка призводить до значної кількості проблем, у тому числі виникнення такої категорії осіб як «внутрішньо переміщені особи».

Внутрішньо переміщені особи потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної, юридичної та психологічної допомоги й підтримки. Вони здатні відчувати так званий «синдром біженця», який пов'язаний з горюванням за своїх будинком, рідними та близькими, своїм повсякденним попереднім життям у цілому. Ця проблема є комплексною і включає не лише політичний, а й соціальний, психологічний та інші аспекти, що потребують особливих ресурсів для її вирішення. Саме тому визначальна роль у вирішенні такого роду проблем належить соціальній роботі.

Виділяють два основних види соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами:

1. Практична соціальна робота (робота з конкретною особою чи групою осіб, що потребують соціальної допомоги).
2. Організаційна робота (організація роботи соціальної служби, розробка конкретних програм діяльності і т.ін.) [53].

До найважливіших видів соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами відносяться: соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна корекція, соціальна терапія. Вони орієнтують на цілісний підхід до людини, врахування її інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, на створення громадських умов, що сприяють мобілізації потенціалу внутрішніх сил особистості для вирішення проблем і труднощів, які виникли. Внутрішньо переміщеним особам на сьогодні надаються медичні, юридичні, адміністративні, соціально-психологічні послуги, що мають на меті адаптацію внутрішньо переміщених осіб та забезпечення їхньої оптимальної

життєдіяльності. Разом із тим приймаються нові нормативно-правові документи, утворюються нові організації щодо надання допомоги та підтримки внутрішньо перемішеним особам, створюються нові робочі місця, відбувається перекваліфікація кадрів, розвивається волонтерський рух та благодійна допомога тощо, тобто здійснюється інституалізація внутрішньо перемішених осіб в Україні [18].

Соціальна робота з переміщеними особами та їхніми сім'ями спрямована на забезпечення адекватної соціальної підтримки та соціального захисту, зміцнення та активізацію їхнього адаптаційного потенціалу, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення тривалої соціальної взаємодії, налагодження механізмів самоорганізації та саморозвитку, допомогу членам сімей внутрішньо переміщених осіб у їхній соціалізації [18].

Військова соціальна робота є навчальною дисципліною, що ґрунтується на положеннях теорії соціальної роботи і показує особливості практики соціального обслуговування у військовому середовищі. Вони наголошують на важливості комплексного підходу та взаємодії державних і недержавних організацій [54].

Оскільки проблема переміщених осіб з України має комплексний характер, пов'язаний з об'єктивними та суб'єктивними чинниками, соціальна робота з цією категорією населення має носити інтегративний характер, включати всю сукупність необхідних заходів та забезпечувати ефективне виконання основних функцій у їх гармонійному поєднанні [55].

Метою роботи з сім'ями переміщених осіб є забезпечення доступності комплексу послуг для них, надання допомоги у набутті навичок адекватного поведіння в новому соціальному середовищі, мінімізація негативних наслідків або повне розв'язання проблем сім'ї чи особи, усунення труднощів, пов'язаних з адаптацією до нових умов навколишнього середовища, та надання ефективних гуманітарних послуг з метою поліпшення якості життя сімей [55].

Основними завданнями соціальної роботи з сім'ями переміщених осіб є надання соціальної допомоги вимушеним переселенцям, сприяння їхній

інтеграції в нове соціальне середовище, створення спрощених процедур реєстрації, отримання житла, працевлаштування, відновлення бізнесу тощо [55].

Особливими принципами соціальної роботи з переміщеними особами є добровільність, своєчасність, повага, комплексність, персоналізація тощо.

Отже, теоретичні підходи до соціальної роботи з переміщеними особами ґрунтуються на цілісному, комплексному баченні проблеми, врахуванні інтересів і потреб цільової групи, залученні державних і недержавних організацій, самоорганізації та взаємодопомозі переміщених осіб. Науковці наголошують на важливості соціальної діагностики, профілактики, реабілітації, корекції та терапії, а також застосуванні принципів історизму, об'єктивності та системності у дослідженнях.

1.2 Міжнародні стандарти та принципи захисту біженців

Інститут біженців має давнє історичне коріння. Проте відповідальність міжнародного співтовариства щодо забезпечення біженцям захисту та допомоги бере початок лише у минулому столітті. Як правова категорія поняття «біженець» стало застосовуватися лише з 1921 р., коли Рада Ліги Націй організувала та провела в Женеві конференцію з проблем біженців. Вперше визначення поняття «біженець» було сформульовано у міжнародно-правових документах (1928-1935 рр.). В Угоді (1928 р.) про правовий статус російських і вірменських біженців вперше зазначалося, що національність біженця та відсутність захисту з боку держави походження вважалися головними критеріями визнання особи біженцем [3; 13].

У 1933 р. Конвенція про міжнародний статус біженців вперше закріпила принцип невидачі та невисилки біженців. Конвенція ООН про правовий статус біженців 1951 р., Статут УВКБ та Протокол 1967 р. становлять міжнародно правову основу та містять схожі між собою визначення поняття «біженець» [13]:

1) Конвенція 1951 р. була безпрецедентним документом насамперед тому, що в контексті політичних реалій того часу вперше у міжнародному праві дала загальне визначення поняття «біженець» [13].

2) Відповідно до Статуту Управління ВК ООН у справах біженців (п. 6 глави II) біженцями є «особи, які внаслідок подій, що відбулися до 1 січня 1951 року та внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства або політичних переконань, що знаходяться поза країною своєї громадянської приналежності і не можуть користуватися захистом уряду цієї країни або не бажають користуватися таким захистом або через такі побоювання, або з причин, не пов'язаних з особистими зручностями; або, не маючи певного громадянства та перебуваючи поза межами країни свого колишнього звичайного місця проживання, не можуть або не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань або з причин, не пов'язаних із міркуваннями особистої зручності» [13].

3) Визначення, закріплене в Протоколі 1967 р., яке зняло два обмеження Конвенції про статус біженців 1951 р.: перше (тимчасове), яке полягало в тому, що згідно з Конвенцією право вважатися біженцем не поширювалося на осіб, які стали такими внаслідок подій, що відбулися після 1 січня 1951 (ст. 1 А (2) Конвенції про статус біженців 1951), а друге (географічне) – вищезгадані події могли означати або «події, що відбулися в Європі до 1 січня 1951», або «події, що відбулися у Європі чи інших місцях до 1 січня 1951 р.» (ст. 1 В (1) Конвенції 1951 р.) При приєднанні до конвенції держави мають можливість зробити заяву, що обмежує її зобов'язання щодо Конвенції щодо європейських біженців [13].

Таким чином, визначення, що міститься в Конвенції 1951 р., стало першим визначенням біженця, яке могли застосовувати держави по всьому світу. Проте, на відміну основного визначення, додаткові застосовуються лише у державах конкретного регіону. Порівняння визначень поняття «біженець» у міжнародно-правових документах у справах біженців виявляє тенденцію, згідно з якою вони

мають, з одного боку, схожі між собою правові визначення поняття «біженець», а з іншого – відмінні риси, які не дають чіткого розуміння [13, с. 9].

Правова неузгодженість щодо поняття «біженець», зафіксована у міжнародних документах, призвела до роздвоєності за категоріями біженців: «мандатні біженці» та «конвенційні біженці». Згідно з позицією УВКБ ООН «мандатними біженцями» стають на основі положень Статуту цієї організації. За «конвенційними біженцями» визнано статус біженців державою, яка надала притулок, що є учасником Конвенції 1951 р. та (або) Протоколу 1967 р. Тільки за таких умов на них поширюються всі права, які держави зобов'язалися надавати біженцям на основі міжнародного права [13].

Л. Р. Біла-Тіунова запропонувала розширити визначення поняття «біженець» за допомогою внесення ще однієї підстави, за якою особа може зазнавати насильства чи іншого переслідування – за ознакою мови. Пропозиція представляється особливо актуальною у зв'язку з новою проблемою біженців з окупованих територій України, де російська влада цинічно застосовує дискримінаційну мовну політику стосовно україномовного населення східної та південної частини України [4; 13].

Визначення поняття «біженець», надане в Конвенції про статус біженця 1951 року, інкорпоровалося в національне право багатьох держав. Деякі країни застосовують практику рецепції, тобто вони сприймають вищезгадані міжнародні акти без зміни шляхом ухвалення закону про введення цих актів. Наприклад, парламент Бельгії 26 червня 1953 р. ухвалив закон про схвалення Конвенції. Ті ж процедури були здійснені в Австрії, Франції, Швейцарії. Але найчастіше країни використовують спосіб трансформації: вони видають спеціальний закон, який регулює статус біженця. В Австрії, ФРН, Франції, незабаром після ратифікації Конвенції, були прийняті спеціальні закони, в яких було закріплено всі практичні аспекти визначення правомочності осіб на набуття статусу біженця [13, с. 13].

З погляду сучасного міжнародного права, найбільш вразливими в умовах міжнародних збройних конфліктів є біженці. Ця «уразливість» полягає,

насамперед, у відсутності чітко встановленого правового статусу цих осіб за умов міжнародного збройного конфлікту. Організацією, що відіграє основну роль у допомозі та захисті біженців у всьому світі, є Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Це Агентство зі штаб-квартирою в Женеві (Швейцарія) було створено за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН) в 1950 р., але фактично почало свою діяльність 1 січня 1951 року [13, с. 13].

Конвенція 1951 року визначає біженців як осіб, які через цілком обґрунтовані побоювання стали жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань і переобувають за межами країни своєї громадянської приналежності, тому не можуть користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом через такі побоювання; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи поза країною свого колишнього звичайного місця проживання в результаті подібних подій, не можуть або не бажають повернутися до неї через такі побоювання [13, с. 14].

На жаль, у деяких випадках досі зберігається неоднозначність тлумачення сутності понять «мігрант», «біженець». Говорячи про статус біженців, слід зазначити й очевидний взаємозв'язок між проблемою біженців і дотриманням правами людини. Порушення прав людини є однією з основних причин масового переміщення, що виключають можливість добровільної репатріації. Повага до прав людини є необхідною умовою, як запобігання сьогодишнім потокам біженців, так і вирішенню пов'язаних з ними проблем [13, с. 14].

Поряд з міжнародно-правовими актами у захисті прав біженців важливу роль відіграє й національне законодавство держав [56].

Принципи міжнародно-правового статусу біженців, це, безумовно, керівні ідеї, основоположні засади, які визначають сутність та зміст правового становища цієї групи учасників відносин у рамках міжнародного права, обмежують поведінку держав з метою дотримання й поваги до прав біженців, виконують утворювальні функції правозахисної системи, а також регламентують

компетенцію держави у застосуванні норм щодо біженців. Важливо те, що за допомогою процедури імплементації міжнародного права у внутрішньодержавне, міжнародно-правові принципи статусу біженців переходять на рівень принципів права конкретної держави, але при цьому не втрачають своєї міжнародно-правової якості [52].

Не можна не підтримати думку про те, що усю сукупність принципів міжнародно-правового статусу біженців можна поділити на дві групи: – загальні, які виходять із природно-правової концепції прав людини, є визнаними всіма цивілізованими народами, у силу чого набувають характер універсальності та вважаються стандартом для країн різних регіонів світу; – спеціальні, які спільно розроблені державами для захисту біженців і є основою для реалізації матеріальних і процесуальних норм права біженців [52].

В Україні питання біженців постало від самого початку проголошення незалежності. З відкриттям кордонів через особливості географічного розташування та велику кількість конфліктів на пострадянському просторі тисячі осіб вибрали Україну країною прихистку. У зв'язку з потребою правового регулювання цієї ситуації Верховна Рада України 24 грудня 1993 прийняла Закон України «Про біженців», який став першим подібним законом в новітній історії. Після цього Україна прийняла декілька «хвиль» біженців, які стали жертвами етнічних і релігійних конфліктів у Нагірному Карабасі, Придністров'ї, Таджикистані, Чечні, Абхазії тощо [56].

Стало очевидним, що Закон не відповідає рівню проблем, які він повинен був розв'язати. Новий Закон України «Про біженців» було прийнято Верховною Радою 21 червня 2001 року. Він значно розширив та уточнив права та обов'язки біженців, прирівнявши їх, за винятками, які встановлені Конституцією та законами України, до громадян України. Проте цей закон так і залишився малофункціональним. Він не надавав інших, окрім статусу біженця, форм захисту шукачів прихистку. Це спонукало прохачів прихистку на нелегальне перебування та незаконну міграцію і не сприяло вирішенню проблем. Прийнявши 10 січня 2002 року Закон України «Про приєднання України до

Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців», Україна зобов'язалася виконувати вимоги, зазначені у міжнародно-правових актах, проте чекати прийняття нового закону, який би відповідав світовим нормам, довелося 10 років. Тільки 4 серпня 2011 року набрав чинності Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [56].

Встановлюючи права, обов'язки біженців і порядок їх реалізації, закон сам по собі не є інструментом, який безпосередньо визначає зміст політики держави в сфері інтеграції біженців у суспільство. Саме тому 22 серпня 2012 року було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України № 605-р «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту в українське суспільство на період до 2020 року», яким центральні органи виконавчої влади зобов'язали передбачати під час складання проекту Державного бюджету України на відповідний рік видатки, необхідні для виконання плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство [56].

Держави зазвичай намагаються надавати ту чи іншу допомогу зазначеним категоріям осіб, у зв'язку з чим і запроваджуються особливі правові режими, такі як: гуманітарний статус (дозвіл на перебування в країні з гуманітарних причин, гуманітарний статус у 2016 році найчастіше надавався у Словаччині (78% прохань про притулок) та Італії (21%), тимчасовий захист (статус тимчасового захисту надавався жителям Лівану, Ліберії, Кувейту, Руанди та Сомалі), додатковий захист. При цьому таке розширення завжди є правом держави і не може бути обов'язком [13].

Однак деякі держави, зокрема ті, які мають високий рівень життя, наполягають на використанні поняття «біженець», закріпленого в Конвенції 1951 р. Це дає право захистити себе від напливу біженців. У будь-якому випадку вирішення проблеми біженців, яка відноситься до найбільш масштабних та важливих проблем сучасності, потребує скоординованих спільних зусиль міжнародної спільноти. Найважливішим при цьому є дотримання державами-учасниками своїх зобов'язань щодо Конвенції про біженців 1951 року [13].

Отже, поняття «біженець» у теорії міжнародного права розглядається як особа, яка має підстави вважатися переселенцем через обґрунтований страх переслідувань за релігійними, політичними чи соціальними мотивами у своїй країні походження.

Міжнародні стандарти стосовно статусу біженців ґрунтуються на таких основоположних принципах [9]:

- невідчуженості основних прав та свобод (згідно зі ст. 4 Конвенції ООН про громадянські та політичні права);
- права на громадянство та права не бути самовільно позбавленим громадянства чи права на зміну громадянства;
- заборони застосування збройної сили для обмеження здійснення окремими особами чи групами осіб прав людини або з тим, щоб позбавити їх національної, релігійної, культурної, мовної чи етнічної самобутності;
- заборони таких заходів, як примусове переміщення населення чи будь-які інші акти, що могли б призвести до насильницького переміщення людей;
- права клопотати про надання та користування в інших країнах притулком від переслідування;
- права покидати будь-яку країну, включаючи свою власну, та права повертатися у будь-яку країну;
- не вислання біженців;
- необхідності врахування через вжиття заходів, спрямованих на попередження, виправлення ситуації, специфічних потреб таких вразливих груп, як жінки, глави сімей, безпритульні діти, жертви катувань та травм, люди похилого віку та інваліди;
- застосування і прав і свобод, закріплених у міжнародних нормах, що стосуються прав людини, до кожної людини, незалежно від її раси, кольору шкіри, статі, громадянства, мови, віросповідання, етнічного та соціального походження [9].

Основні принципи міжнародно-правового статусу біженців побудовані на таких основоположних засадах міжнародного права, як повага державного

суверенітету, суверенна рівність держав, партнерське співробітництво, міжнародно-правова відповідальність тощо [21].

1. Принцип невислання («nonrefoulement») (ст. 32 Конвенції 1951 р.). Цей принцип зазвичай застосовується до тих осіб, які шукають притулку, принаймні в початковий період і за відповідних обставин. Лише особи, чий клопотання є цілком обґрунтованими, мають право на захист. Якщо особу, що шукає притулку, примусово повертають у країну, де вона цілком обґрунтовано побоюється переслідувань або піддається різного роду гонінням, то це – примусове повернення, що суперечить міжнародному праву [21].
2. Принцип невидачі («non-expulsion»). У міжнародному праві є загальна заборона на видачу біженців. У тексті Конвенції 1951 року немає визначень, які б стосувалися видачі біженців, оскільки її розроблювачі не вважали за необхідне повторити заборону видачі переслідуваних осіб згідно з запитом тієї або іншої держави. Водночас у ст. 33 Конвенції йдеться про примусове повернення біженців у ті країни, із яких вони прибули, якщо такі особи розглядаються як потенційна загроза безпеці країни, в якій вони знаходяться або ж засуджені за вчинення тяжкого злочину і створюють суспільну небезпеку для країни перебування (ч. 2 ст. 33). Це правило чітко визначає правову можливість видачі біженців лише у виняткових ситуаціях, якими можуть бути загроза безпеці країни притулку або вчинення особою тяжкого злочину [21].
3. Облаштування біженців усіма державами. Цей принцип не знайшов відображення у тексті Конвенції 1951 року. Проте він знаходить широке визнання та підтримку в міжнародній правовій практиці останніх років. Його суть зводиться до того, що у вирішенні долі біженців бере участь не тільки країна притулку, але й держава виходу [21].
4. Принцип гнучкого, оперативного та гуманного визначення статусу біженців [21].

5. Принцип добровільної репатріації. Він становить одну з кардинальних основ прав біженців, що закріплена у всіх міжнародних і внутрішньодержавних актах. Його зміст полягає у тому, що репатріація повинна здійснюватися лише за наявності вільно висловленого волевиявлення біженців: завжди повинні дотримуватися добровільний та індивідуальний характер репатріації біженців, а необхідність її здійснення відбуватися в умовах повної безпеки тих осіб, які повертаються [21].
6. Принцип тимчасового захисту. Ідея тимчасового притулку або захисту фігурує в міжнародному праві як альтернатива примусовому поверненню. Тимчасовий захист відповідає духу Конвенції 1951 р. і Протоколу 1967 р. Цей принцип застосовується у разі масового прибуття біженців у країну [21].
7. Принцип надання статусу біженців без застосування умови про взаємність. Суть цього принципу полягає у тому, що державі, яка приймає, необхідно послідовно та в повному обсязі надавати допомогу та захист біженцям незалежно від того, як інші країни ставляться до своїх міжнародних, у тому числі й договірних, зобов'язань стосовно біженців, керуючись принципами людинолюбства [21].
8. Принцип можливого надання політичного притулку. У міжнародному праві цей принцип регулюється в основному міжнародно-правовими звичаями, а також Декларацією про територіальний притулок, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1967 року [21].

Політичний притулок полягає у можливості іноземця досить довгий час залишатися на території певної держави, якщо у себе на батьківщині цей іноземець піддається переслідуванням з політичних, релігійних, наукових чи інших причин подібного характеру. Цей принцип не поширюється на військових злочинців і осіб, винних у вчиненні злочинів проти людства. Надання політичного захисту не означає автоматичного отримання громадянства. Актом надання такого притулку держава бере на себе лише зобов'язання не видавати таку особу тій державі, в якій вона піддавалася різного роду переслідуванням [9].

Упродовж останніх років особливо активними у наданні допомоги біженцям стали неурядові організації, а також їхні міжнародні об'єднання. Співпрацюють з УВКБ ООН Міжнародний комітет Червоного Хреста, організація «Лікарі без кордонів» (MSF), «Комітет США у справах біженців», «Європейська рада у справах біженців та вигнанців» (ECRE) та інші, які інколи працюють навіть в умовах, коли уряди держав та ООН вважають акції допомоги занадто небезпечними [21].

Отже, міжнародні стандарти та принципи захисту біженців передбачають надання їм відповідного правового статусу, захисту від переслідувань та дискримінації, а також доступ до основних прав і послуг. Ці міжнародні норми визначають обов'язки країн та організацій у забезпеченні безпеки та гідного ставлення до біженців. Принципи поваги до прав людини, рівності та заборони дискримінації є фундаментальними для реалізації біженцями прав на спеціальних засадах, які визначають сутність та зміст правового становища цієї групи учасників правовідносин [52].

1.3 Методи та форми соціальної роботи з зовнішньо переміщеними особами

Соціальні форми роботи з мігрантами, біженцями, вимушеними переселенцями можна розділити на класичні та некласичні [52].

Класичні форми соціальної роботи – загальноприйняті види допомоги, що застосовуються у всіх напрямках соціальної роботи, які можна класифікувати як індивідуальні, колективні, суспільно-державні [52].

Індивідуальна форма роботи з мігрантами – процес впливу на індивіда з метою спонукати його розібратися у проблемі, впоратися з життєвою ситуацією [52].

Колективна форма роботи з мігрантами спрямована на розуміння групових інтересів мігрантів, прилучення до вирішення як особистих, так і групових

проблем, передачу групового досвіду, підготовку до розуміння загальнодержавних форм допомоги мігрантам [52].

Некласичні форми роботи з мігрантами, біженцями, вимушеними переселенцями – психологічні, технічні прийоми діагностики та вивчення, психотерапевтичні форми роботи, ігротехніка, тренінги, діагностика та ін., сімейна терапія, робота соціальних працівників у міграційних службах, центрах тимчасового розміщення [52].

Як зазначає О.В. Ольхович, провідними методами соціальної роботи з біженцями є основні механізми професійного становлення майбутнього соціального працівника до роботи з біженцями, найбільш важливим є етап різнорівневої професійної підготовки. На цьому етапі визначальним є формування у студентів позитивної мотивації до роботи з біженцями; усвідомленого сприйняття цінностей, етичних принципів і стандартів; загальних і спеціальних знань і вмінь. Дослідник пропонує такі шляхи творчого використання кращих здобутків досвіду США і Канади щодо професійної підготовки майбутніх фахівців до роботи з біженцями [57]:

- 1) упровадження окремих аспектів проблематики біженців у програми дисциплін підготовки соціальних працівників у ЗВО України;
- 2) введення елективних курсів, які сприяють підготовці соціальних працівників до роботи з біженцями на мікро-, мезо- та макrorівнях;
- 3) проведення тренінгів, що допомагають розвивати навички міжкультурної комунікації та оволодіти альтернативними підходами у практичній діяльності з представниками різних культур;
- 4) поєднання теоретичного і практичного компонентів професійної підготовки;
- 5) формування вмінь і навичок здійснення соціальної роботи з біженцями на різних рівнях: мікро-/мезопрактика – індивідууми, сім'ї, групи; макропрактика – організації, спільноти, соціальна політика;

6) залучення студентів до розробки і реалізації індивідуальних і групових пошуково-дослідних проектів і програм, курсових, дипломних робіт, змістово та організаційно пов'язаних з проблематикою біженців;

7) залучення студентів до волонтерської роботи з біженцями [57].

У соціальній роботі з мігрантами виділяються два основних види [11]:

- 1) практична соціальна робота (робота з конкретною людиною чи групою людей, що потребують соціальної допомоги);
- 2) організаційна робота (організація роботи соціальної служби, розробка конкретних програм діяльності і т.п.) [11].

Практична соціальна робота з мігрантами здійснюється у таких основних напрямках: соціальному; соціально-психологічному; соціально-педагогічному; соціально-правовому; медико-соціальному; фінансовому; соціально-економічному; матеріальному; соціально-інформаційному і соціально-трудоваму [11].

Соціальний напрямок містить у собі [11]:

- проведення соціальних консультацій;
- проведення заходів щодо соціальної реабілітації в стаціонарних і нестаціонарних умовах;
- виявлення осіб, що особливо потребують соціальної допомоги;
- соціальна діагностика;
- допомога мігрантам в одержанні пенсій і допомог.

Соціально-інформаційний напрямок [11]:

- інформування мігрантів про діяльність соціальних служб;
- збір інформації про мігрантів (у тому числі і від самих мігрантів) і її систематизація з метою організації оптимальної соціальної роботи з даною категорією населення;
- інформування громадськості щодо проблем міграції і мігрантів (головним чином через засоби масової інформації) з метою встановлення мігрантами стійких соціальних зв'язків.

Соціально-психологічний напрямок (робота здійснюється в контакті з органами освіти й охорони здоров'я) [11]:

- психологічне консультування;
- психологічна корекція і допомога в соціальній адаптації;
- психологічна допомога в гострих кризових ситуаціях і умовах після травматичного стресу.

Соціально-педагогічний напрямок (робота здійснюється в контакті з органами освіти, охорони здоров'я і правопорядку) [11]:

- проведення консультацій з питань родини і виховання дітей;
- соціально-педагогічна робота з дітьми і підлітками;
- спеціалізована (корекційна) соціально-педагогічна допомога дітям і підліткам, що потребують її;
- соціально-педагогічна допомога дітям і підліткам, що мають проблеми в навчанні.

Соціально-правовий напрямок [11]:

- захист прав мігрантів;
- надання мігрантам інформації про їхні права й обов'язки;
- соціально-правове консультування.

Медико-соціальний напрямок (робота здійснюється в контакті зі службами охорони здоров'я) [11]:

- медико-соціальне консультування;
- надання долікарняної медичної допомоги;
- сприяння в проведенні диспансеризації мігрантів;
- контроль за адекватною санітарно-профілактичною роботою і дотриманням норм соціальної гігієни;
- допомога в придбанні полісів страхової медицини (видачах сертифіката на медичне обслуговування).

Фінансовий напрямок – надання стартової допомоги (надання позичок) [11]:

- надання фінансової допомоги на основі принципу індивідуального підходу до кожної конкретної ситуації.

Соціально-економічний напрямок:

- консультування по соціально-економічних питаннях;
- надання допомоги в досягненні економічної самостійності;
- сприяння в підвищенні доходів.

Матеріальний напрямок (робота здійснюється в контактi з громадськими організаціями) [11]:

- надання продуктової допомоги;
- надання речової допомоги;
- надання іншої натуральної допомоги (ліки, буд матеріали і т.п.).

Соціально-трудоий напрямок (робота здійснюється в контактi зі службами зайнятості) [11]:

- надання сприяння в одержанні основної і додаткової роботи;
- надання сприяння у відкритті власної справи;
- консультування з питань праці, зайнятості і профорієнтації;
- допомога в професійній підготовці і перепідготовці [11].

Провідну роль у вирішенні проблем біженства (в тому числі і в реалізації соціальної роботи з біженцями) у міжнародному контексті відіграють міжнародні організації (Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародна Організація з Міграції (МОМ), ЮНЕСКО, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Європейська Рада з питань біженців та вигнанців та інші), які виконують функцію посередників між біженцями та урядами країн, що їх приймають. Означені міжнародні організації здебільшого виконують такі функції: допомагають державним структурам і неурядовим організаціям, які працюють у сфері міграції; надають безпосередню допомогу біженцям та особам, які шукають притулку; здійснюють навчання представників влади, соціальних працівників, працівників неурядових організацій, що сприяє поширенню прогресивних ідей міжнародного досвіду, впровадженню інноваційних технологій роботи з біженцями, апробованих у світовій практиці [32].

Практичному спрямуванню підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з біженцями сприяють: практично зорієнтовані технології процесу навчання (рольові ігри, робота в групі, робота в команді, оволодіння методами «практики наснаження» та культурально-сензитивної практики); волонтерська робота з біженцями; залучення майбутніх фахівців до розробки і реалізації різнопланових проектів і програм соціальної допомоги біженцям. Важливим аспектом підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з біженцями є підготовка до міжкультурної взаємодії. Основні завдання міжкультурного тренінгу полягають: в ознайомленні учасників із культурними відмінностями у міжособистісних стосунках за допомогою програвання ситуацій, у яких щось відбувається по-різному в обох культурах; у можливості трансферу отриманих знань на нові ситуації 32].

Біженці часто зазнають травматичних досвідів, стигми, стресу та психологічних труднощів. Соціальні працівники надають підтримку для подолання травм, надають консультування та психотерапевтичну допомогу, можуть надавати юридичну допомогу у складних процесах міграції, отриманні статусу біженця, адаптації до нового оточення та правового захисту, допомагати у входженні в нове соціальне середовище, навчання мові, культурній адаптації, пошуках роботи і підтримка в інших аспектах інтеграції до нової спільноти. Соціальні робітники сприяють в усвідомленні та прийнятті біженцями місцевих культурних норм, їхнього перебування та інтеграції у нових умовах життя.

Отже, методи та форми соціальної роботи з біженцями включають психосоціальну підтримку, надання освітніх та медичних послуг, підтримку при інтеграції в нове суспільство, а також створення умов для їхнього економічного самовизначення. Застосування цих методів допомагає сприяти адаптації біженців та зменшує їхню вразливість у новому оточенні. Окрім того, соціальна робота з біженцями може включати розвиток міжкультурного спілкування, організацію тренінгів щодо основних навичок, відновлення сімейних зв'язків та створення мережі підтримки спільноти. Важливим елементом є сприяння їхньому самовизначенню та участі в процесах, що впливають на їхнє життя. Ці

заходи спрямовані на забезпечення повноцінного інтегрування біженців у нове суспільство.

Висновки до 1 розділу

Соціальна робота з переміщеними особами є однією з найгостріших у сучасному світі. Ці люди змушені залишати свої домівки через небезпеку, як от війна, переслідування, природні катастрофи та інші загрози. Особливу складність становить соціальна робота з переміщеними особами, оскільки вони потребують комплексної допомоги у різних сферах: матеріальній, фінансовій, юридичній, психологічній та соціально-педагогічній.

Соціальна робота з цією категорією населення вимагає інтегративного підходу, що включає створення сприятливих умов для адаптації, забезпечення соціальної підтримки, розвитку механізмів самоорганізації та надання необхідних гуманітарних послуг. Важливим аспектом є робота мультидисциплінарних команд, які об'єднують фахівців різних галузей для надання комплексної допомоги переселенцям.

Особливу увагу слід приділити забезпеченню доступності послуг, мінімізації негативних наслідків переміщення та сприянню інтеграції переселенців у нове соціальне середовище. Ефективна соціальна робота повинна бути побудована на принципах добровільності, своєчасності, поваги, комплексності та персоналізації.

Враховуючи складність та багатогранність проблем, пов'язаних з внутрішньо переміщеними особами, соціальна робота має бути орієнтована на довготривалу підтримку та допомогу у адаптації, забезпечення життєдіяльності та розвитку потенціалу цих людей. Тільки завдяки злагодженій співпраці та комплексному підходу можна досягти покращення умов життя та інтеграції переселенців у нове суспільство.

Проблема правового статусу біженців залишається актуальною, зокрема через неоднозначність у визначенні понять «мігрант» і «біженець». Повага до

прав людини є ключовою умовою для вирішення проблем біженців. Національне законодавство, як і міжнародні норми, відіграє важливу роль у забезпеченні прав біженців. Міжнародне співтовариство має продовжувати координувати зусилля для ефективного захисту прав біженців. Вирішення цієї проблеми вимагає дотримання державами своїх зобов'язань за Конвенцією 1951 року і поваги до основних принципів міжнародного права, таких як принцип невислання, добровільної репатріації, тимчасового захисту та надання політичного притулку.

Соціальна робота з мігрантами, біженцями та вимушеними переселенцями включає широкий спектр методів і форм, які можна розділити на класичні та некласичні. Класичні форми соціальної роботи передбачають індивідуальні, колективні та суспільно-державні підходи, спрямовані на підтримку мігрантів у вирішенні їхніх проблем і адаптації до нових умов життя. Некласичні форми включають психологічні, технічні, психотерапевтичні прийоми, а також сімейну терапію і роботу в міграційних службах.

Особлива увага приділяється підготовці соціальних працівників до роботи з мігрантами та біженцями, включаючи впровадження спеціалізованих курсів, тренінгів і практичної діяльності, що допомагає розвивати навички міжкультурної комунікації та адаптації.

Загалом, методи та форми соціальної роботи з біженцями спрямовані на надання психосоціальної підтримки, освітніх та медичних послуг, підтримку інтеграції в нове суспільство, а також створення умов для економічного самовизначення. Такі заходи допомагають біженцям адаптуватися, зменшують їхню вразливість та сприяють їхньому повноцінному інтегруванню в нове середовище. Важливим аспектом є розвиток міжкультурного спілкування, організація тренінгів, відновлення сімейних зв'язків та створення мережі підтримки спільноти, що забезпечує успішну адаптацію та інтеграцію біженців у нове суспільство.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПЕРЕМІЩЕНИМИ УКРАЇНЦЯМИ В ПОЛЬЩІ

2.1. Загальна характеристика здійснення соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі

Сучасне українське суспільство стикається з надзвичайно складними випробуваннями, спричиненими вторгненням окупанта на територію незалежної та суверенної держави. Ця ситуація покладає під загрозу всіх, від найменших дітей до людей похилого віку, оскільки ми стикаємося з застосуванням зброї проти мирного населення. У такий складний час велике значення приділяється соціальній роботі, яка має за мету допомогу в адаптації людей до нових умов, механізмів та структур, що перешкоджають повноцінному життю в суспільстві. Особливо важливою стає соціальна робота з вимушено переміщеними особами, яка спрямована на їхню соціалізацію у новому оточенні.

Соціальна робота з українськими переміщеними особами в Польщі має свої особливості, переваги та недоліки. Важливо враховувати ці аспекти для розуміння ефективності поточних програм і можливостей їхнього вдосконалення.

Розглянемо переваги та недоліки соціальної роботи з українцями в Польщі.

До основних переваг варто віднести такі:

1. Географічна близькість та культурна спорідненість: Польща та Україна мають спільну історію та культурні зв'язки, що сприяє кращому розумінню потреб переміщених осіб. Спільність історичних подій та культурна спорідненість полегшує процес адаптації біженців до нових умов.

2. Європейська підтримка: Польща отримує значну підтримку від Європейського Союзу для допомоги біженцям, що надає змогу реалізовувати масштабні проекти. Фінансування з боку ЄС забезпечує стабільність та довгостроковість програм соціальної підтримки.

3. Розвинута інфраструктура соціальної допомоги: Наявність добре розвиненої системи соціальної допомоги, що включає державні та недержавні організації. Координація між різними організаціями дозволяє надавати комплексну допомогу біженцям.

До основних недоліків соціальної роботи з українцями в Польщі варто віднести такі:

1. Мовний бар'єр: Незважаючи на культурну спорідненість, мовний бар'єр залишається значною проблемою для багатьох українських біженців. Необхідність організації мовних курсів та інтеграційних програм для подолання цього бар'єру.

2. Перенавантаження системи соціальної допомоги: Велика кількість переміщених осіб може перевантажити ресурси польської соціальної системи. Нестача фінансування та персоналу для забезпечення всіх необхідних послуг.

3. Психологічні проблеми: Відсутність спеціалізованих програм психологічної підтримки для біженців, що враховують їх травматичний досвід. Необхідність створення центрів психологічної допомоги та реабілітації.

У Польщі реалізується низка програм і проектів, спрямованих на допомогу українським переміщеним особам. Розглянемо основні з них.

1. Проект «Дім для кожного»: Програма надання тимчасового житла для біженців. Забезпечення умов для тимчасового проживання до моменту знайдення постійного житла.

2. Ініціатива «Освіта для всіх»: Допомога у влаштуванні дітей до шкіл та підтримка вищої освіти для студентів-біженців. Організація курсів польської мови та культурної адаптації для дітей та молоді.

3. Психологічна допомога: Програми психологічної підтримки та реабілітації для тих, хто пережив травматичні події. Консультації з психологами та психотерапевтами, групові сеанси терапії.

Війна в Україні спричинила переміщення сімей у масштабах і з такою швидкістю, яких людство не бачило з часів Другої світової війни. З моменту ескалації конфлікту 24 лютого 2022 року відбулося майже 9 мільйонів перетинів

кордону з України до Польщі. З 4 мільйонів біженців, які зареєструвалися для отримання тимчасового захисту в Європі, майже 1,6 мільйона перебувають у Польщі, але реальна кількість біженців може бути ще більшою. Близько 90% біженців у Польщі – це жінки та діти [45].

Представництво ЮНІСЕФ у справах біженців у Польщі було створено в рекордно короткі терміни в березні 2022 року, щоб підтримати сім'ї та допомогти їм оговтатися від війни. ЮНІСЕФ співпрацює з національними та місцевими органами влади, а також партнерами з громадянського суспільства, щоб забезпечити доступ до освіти, охорони здоров'я та безпеки для родин біженців.. Представництво підтримує всі сім'ї, які шукають притулку, та відстоює права кожної дитини й підлітка в Польщі, приділяючи особливу увагу найбільш вразливим категоріям [45].

Польща, як член ЄС і країна з високим рівнем доходів, потребує особливого підходу до партнерства, більше, ніж інші гуманітарні операції. ЮНІСЕФ тісно співпрацювали з польським урядом на місцевому та центральному рівнях, а також з громадянським суспільством, надаючи технічну експертизу, ресурси та підвищуючи потенціал [45].

Їхній підхід до партнерства в Польщі двосторонній. На національному рівні ЮНІСЕФ зміцнюють систему, співпрацюючи з Міністерствами охорони здоров'я, освіти, юстиції, сім'ї та соціальної політики, а також Канцелярією Ради Міністрів. На місцевому рівні ЮНІСЕФ розширює важливі передові послуги в співпраці з муніципалітетами. Вони розробили плани роботи з 12 найбільшими містами, які прийняли близько 75% біженців з України. Партнерства з неурядовими організаціями (НУО) та громадянським суспільством також є критично важливими завдяки їх доступу та знанням місцевого контексту, що дозволяє нам допомагати найуразливішим категоріям біженців, включаючи дітей з інвалідністю та переміщених ромських сімей [45].

З перших днів війни польський уряд всіляко сприяв допомозі українцям. Як зазначає М. Лазебна, Міністр соціальної політики: «Щиро дякую Польщі, зокрема вам, за те, що ви одними з перших надали Україні допомогу. Це

стосується як політичної підтримки, так і гуманітарної допомоги, а також прихистку для людей, які змушені тимчасово залишати зони активних бойових дій. Український народ ніколи не забуде цю допомогу» [24].

Слід наголосити, що український та польський уряди миттєво скоординували спільні кроки щодо захисту прав дітей, які евакуюються з України до Польщі через воєнні дії, та їх подальшого повернення до України після стабілізації ситуації. З початку війни Україна отримала два запрошення від Фундації допомоги дітям Harry Kids, яка запросила 2500 українських дітей з вразливих категорій разом з супроводжуючими до Польщі. На сьогодні до Польщі виїхало 1013 дітей з супроводжуючими з семи областей: Одеської, Рівненської, Черкаської, Кіровоградської, Харківської, Хмельницької та Полтавської [24].

Деякі громадські організації намагаються використати польську територію як транзитну зону для вивозу дітей в інші країни з метою їх подальшого усиновлення без дотримання законодавства України. У зв'язку з цим сторони обговорили можливості співпраці для контролю місця перебування переміщених дітей [24].

Окрім того, польський уряд запровадив низку соціальних послуг для переміщених українців, які шукають притулку в Польщі через війну в Україні:

1) соціальна допомога (переміщені українці мають право на соціальну допомогу на тих самих умовах, що й громадяни Польщі, за деякими винятками; вони можуть отримувати різні види соціальних виплат та допомоги, включно з допомогою на дітей, допомогою по безробіттю, допомогою для осіб з інвалідністю тощо; для отримання соціальної допомоги потрібно подати заяву з номерами PESEL заявника та дітей [24];

2) медичні послуги та вакцинація (переміщені українці мають право на безкоштовну медичну допомогу в державних медичних закладах Польщі; їм надаються безкоштовні щеплення згідно з календарем вакцинації, включно зі щепленнями проти туберкульозу, кору, коклюшу та пневмококової інфекції; доступна інформація про важливість вакцинації українською та іншими мовами);

3) освіта (діти з України можуть безкоштовно відвідувати польські школи та дитячі садки; студенти з України можуть продовжити навчання у польських університетах, навіть без документів про попередню освіту; передбачені спрощені процедури визнання попередніх періодів навчання в Україні) [24].

Окрім основних соціальних послуг, переміщеним українцям у Польщі надаються й інші види підтримки [24]:

1) житло (Польща створила систему тимчасового розміщення українців у спеціальних центрах, готелях, орендованих квартирах тощо; передбачена допомога на оренду житла для тих, хто шукає постійне місце проживання; діють програми підтримки для ремонту та облаштування житла для українських сімей);

2) працевлаштування (українці можуть легально працювати в Польщі без необхідності отримувати дозвіл на роботу; створені спеціальні програми сприяння працевлаштуванню, професійного навчання та перекваліфікації; доступні консультації з питань працевлаштування, визнання кваліфікацій, відкриття бізнесу тощо);

3) психологічна підтримка (надаються послуги психологічної допомоги та консультування для переміщених українців; творені гарячі лінії психологічної підтримки українською мовою; організовуються групи взаємодопомоги та заходи для підтримки психічного здоров'я);

4) інтеграція (пропонуються безкоштовні курси польської мови для дорослих і дітей; організовуються культурні заходи, спрямовані на інтеграцію українців у польське суспільство; надається інформаційна підтримка щодо польської системи освіти, охорони здоров'я, працевлаштування тощо) [24].

Окрім державної підтримки, важливу роль у наданні соціальних послуг переміщеним українцям у Польщі відіграють неурядові організації та волонтерські ініціативи.

Роль неурядової організації (НУО) та волонтерів полягає у такому: численні польські та міжнародні НУО активно залучені до надання допомоги українським біженцям; волонтери відіграють ключову роль у наданні різноманітних послуг на місцевому рівні; НУО та волонтери доповнюють

державні зусилля в таких сферах: розміщення та забезпечення житлом; роздача продуктів харчування, одягу та інших необхідних речей; надання юридичних консультацій; організація дозвілля та розваг для дітей; навчання польської мови; психологічна підтримка; допомога у працевлаштуванні.

Варто наголосити, що для ефективної координації зусиль створені спеціальні координаційні центри на національному та місцевому рівнях. Вони забезпечують взаємодію між державними органами, НУО, волонтерами та українською громадою. Ведеться моніторинг потреб переміщених українців і розподіл ресурсів відповідно до пріоритетів.

У цілому зусилля спрямовані не лише на задоволення невідкладних потреб, а й на довгострокову інтеграцію українців у польське суспільство. Розробляються програми сприяння працевлаштуванню, навчанню польської мови, культурній інтеграції. Особлива увага приділяється інтеграції дітей та молоді через освітні програми.

Таким чином, завдяки скоординованим зусиллям державних органів, НУО та волонтерів Польща намагається максимально задовольнити різноманітні потреби переміщених українців та сприяти їх успішній інтеграції в польське суспільство.

2.2. Результати опитування переміщених українців щодо потреб у наданні соціальних послуг у Польщі

У контексті поточних подій, пов'язаних із повномасштабною війною в Україні, соціальна адаптація українських переміщених осіб у Польщі стала важливим аспектом соціальної роботи. Для аналізу поточної ситуації було проведено опитування серед українців, які переїхали до Польщі через війну.

Метою цього опитування було з'ясувати ефективність здійснення соціальної роботи в Польщі з українськими переселенцями, а також їхні потреби, проблеми та досвід інтеграції.

Опитування містило закриті питання, які охоплювали такі аспекти:

- 1) доступність соціальних послуг для українських переміщених осіб в Польщі;
- 2) надання тимчасового житла українським переміщеним особам;
- 3) мовна підтримка українців;
- 4) допомога в працевлаштуванні українським переміщеним особам;
- 5) психологічна підтримка для українців у Польщі;
- 6) врахування потреб переміщених українців у програмах соціальної допомоги в Польщі.

У вищезазначеному опитуванні взяло участь 14 респондентів. Більшість респондентів – 50% – жінки віком від 25 до 35 років, та 50% – чоловіки віком від 18 до 28 років (Див. рис.2.1). Всі респонденти приїхали до Польщі впродовж останнього року через повномасштабні воєнні дії в Україні. Варто наголосити, що усі мали різний рівень освіти та професійного досвіду.

Розглянемо основні результати опитування.

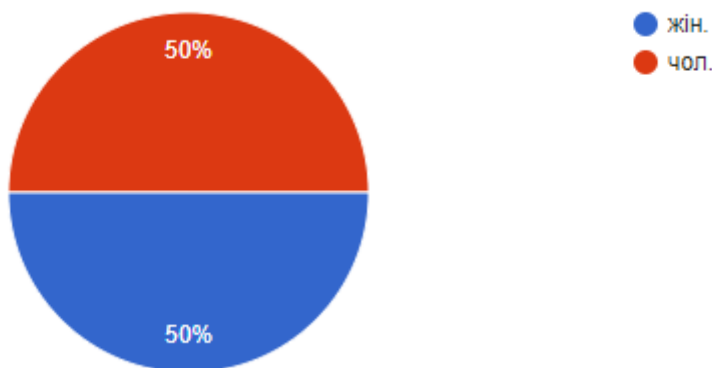

Рис. 2.1. Результати опитування респондентів щодо опитування статі

На рисунку 2.1 видно, що в опитуванні взяло участь 50% жінок та 50% чоловіків.

Більшість респондентів (62,5%) зазначили, що доступність соціальних послуг для українців, які переїхали в Польщу через повномасштабну війну, здійснюється на середньому рівні. Найчастіше це є матеріальна допомога (продукти харчування, одяг), медична допомога та консультації щодо

працевлаштування. Однак, 25% респондентів відзначили, що соціальні послуги надаються на високому рівні і 12,5% зазначили, що на низькому (див. рис. 2.2).

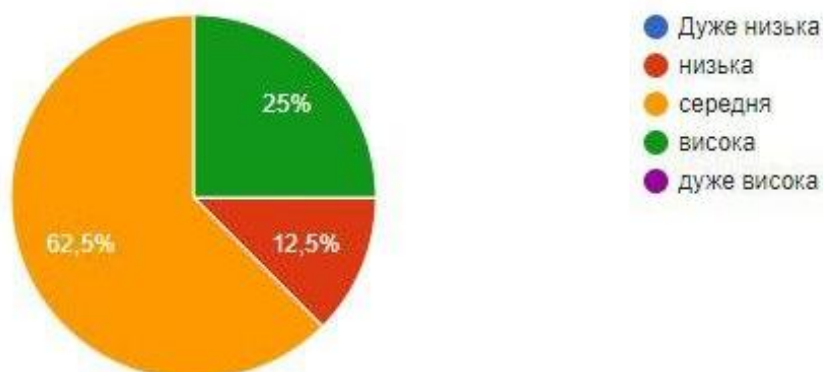

Рис. 2.2 Результати опитування респондентів щодо опитування соціальних послуг для українських переміщених осіб в Україні

Щодо допомоги з житлом, то більшість з респондентів, а саме 87,5% зазначили, що не отримували допомогу в тимчасовому житлі, тоді як лише 12,5% опитаних таку допомогу отримали (див. рис. 2.3).

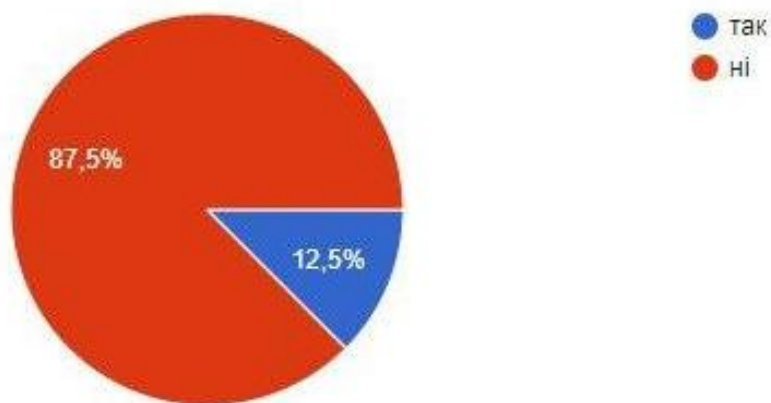

Рис. 2.3. Результати опитування респондентів щодо тимчасового або постійного житла у Польщі

Наступним кроком є оцінювання мовної підтримки для українців. 75% респондентів зазначили про середній рівень мовної підтримки українців в

Польщі. Окрім того, 15% опитаних зазначили, що підтримка здійснюється на високому рівні (див. рис. 2.4).

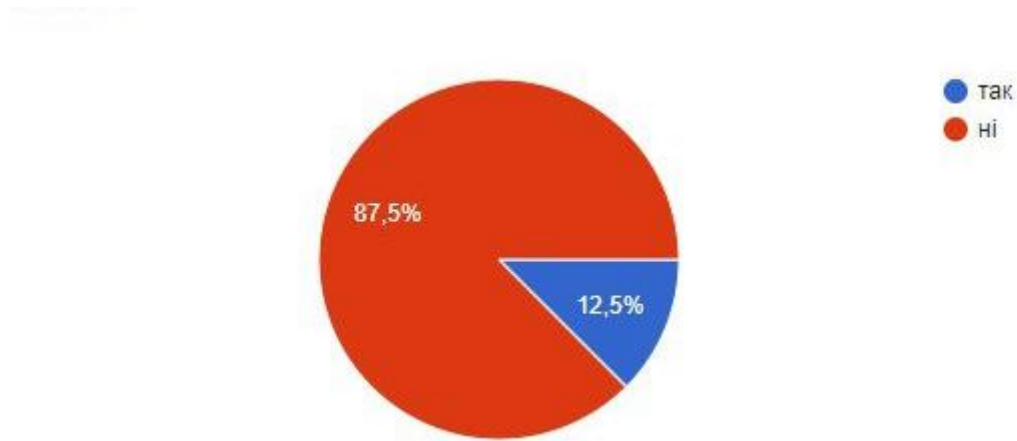

Рис. 2.4. Результати опитування респондентів щодо отримання допомоги працевлаштування або освіти у Польщі

Також важливим є з'ясування того, чи отримували українців допомогу у працевлаштування та здобутті освіти. Відповідно до результатів, більшість – 87,5% респондентів зазначили, що допомогу не отримували. Тоді як лише 12,5% опитаних відзначили, що така допомога була отримана (див. рис. 2.5).

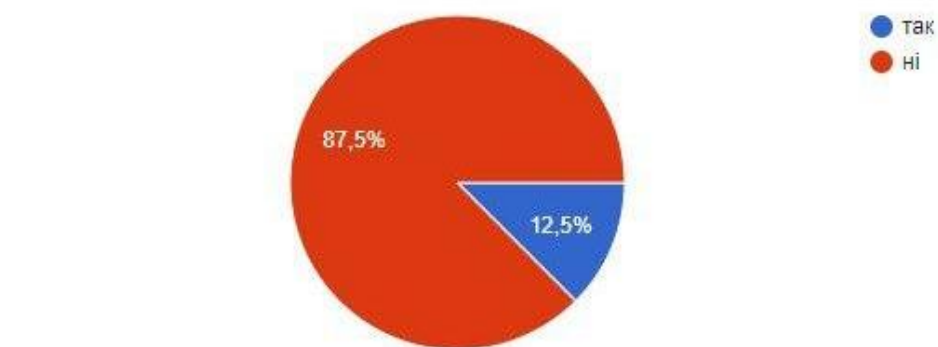

Рис. 2.5. Результати опитування респондентів щодо рівня психологічної допомоги у Польщі

Одне з основних питань анкетування стосувалося вивчення рівня надання психологічної допомоги для українців в Польщі. 50% респондентів зазначили, що підтримка надається на середньому рівні, 37,5% опитаних відповіли, що на низькому і 12,5% – на дуже високому (див. рис. 2.6).

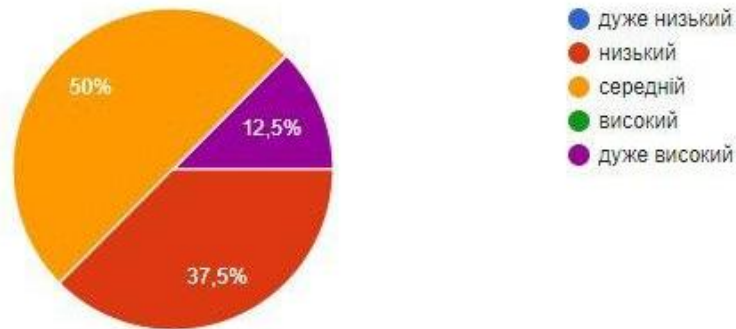

Рис. 2.6. Результати опитування респондентів щодо проблем переміщеного українця в Польщі

Результати відповідей респондентів на питання «Чи відчуваєте Ви, що Ваші потреби та проблеми, як переміщеного українця, належним чином враховуються в програмах соціальної роботи в Польщі?» такі: 50% респондентів відповіли як важко відповісти, 25% – так і 25% – ні (див. рис. 2.7.).

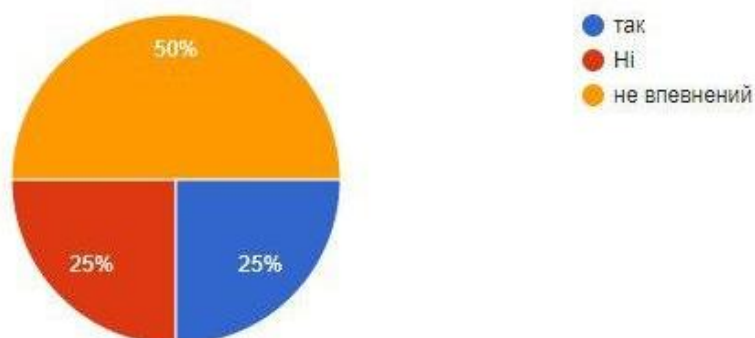

Рис. 2.7. Результати опитування щодо врахування потреб і проблем у програмах соціальної допомоги

Отож, на основі опитування можна виділити такі основні потреби та проблеми переселенців:

1) житлові умови: 87% респондентів скаржилися на недостатність або відсутність надання тимчасового житла;

2) мовна підтримка: 75% респондентів вказали на труднощі з мовною адаптацією;

3) пошук роботи: 87% респондентів мали труднощі з працевлаштуванням через її відсутність;

4) психологічна підтримка: 37,5% респондентів зазначили на значущості задоволення потреби в психологічній допомозі для подолання стресу та травми.

Окрім вищезазначеного, респонденти надали такі пропозиції щодо покращення організації соціальної роботи з переміщеними українцями в Польщі:

1) створення мовних курсів для переселенців; 2) запровадження спеціалізованих програм із працевлаштування, які враховують професійний досвід переселенців; 3) розширення доступу до психологічної допомоги; 4) підвищення інформованості про доступні соціальні послуги через різні канали комунікації.

Таким чином, результати опитування серед українців, які переїхали до Польщі через повномасштабну війну, показують, що соціальна робота з переміщеними особами в Польщі потребує суттєвого вдосконалення. Незважаючи на наявність матеріальної та медичної допомоги, значна частина респондентів висловила невдоволення через недостатність житлових умов, наявність мовного бар'єра та проблеми з працевлаштуванням. Відсутність систематичної психологічної підтримки та висока бюрократизація процесів також значно ускладнюють інтеграцію переселенців.

2.3. Рекомендації щодо підвищення рівня якості надання соціальних послуг українцям в Польщі

З перших днів повномасштабного російського вторгнення в Україну Польща стала одним із головних прихистків для мільйонів українців, які були змушені покинути свої домівки через війну. Уряд Польщі оперативно розгорнув масштабну програму допомоги, спрямовану на забезпечення базових потреб переміщених українців та сприяння їхній інтеграції в польське суспільство. Ця безпрецедентна за масштабами програма охоплює широкий спектр заходів у різних сферах життя. Вона передбачає надання соціальної допомоги, медичних послуг, доступу до освіти, забезпечення житлом та сприяння працевлаштуванню. Особлива увага приділяється психологічній підтримці, культурній адаптації та захисту прав переміщених осіб.

У цілому соціальна підтримка для українських переміщених осіб у Польщі вже охоплює широкий спектр послуг у різних сферах. Проте, на основі аналізу джерел, можна запропонувати такі рекомендації щодо підвищення якості надання соціальних послуг:

- 1) спрощення процедур та покращення доступу
 - спростити процедури отримання соціальної допомоги, зробивши їх максимально зрозумілими та доступними для переміщених українців;
 - забезпечити достатню кількість консультантів та перекладачів, які можуть надавати інформацію українською мовою;
 - покращити координацію між різними установами та організаціями, залученими до надання послуг;
- 2) розширення житлових програм:
 - розширити програми тимчасового розселення та допомоги з орендою житла для забезпечення гідних умов проживання;
 - залучити більше ресурсів для ремонту та облаштування житла для українських сімей;
- 3) посилення психологічної підтримки:

- збільшити кількість консультантів та створити додаткові центри психологічної допомоги;
- організувати більше груп взаємодопомоги та заходів для підтримки психічного здоров'я переміщених осіб;

4) сприяння працевлаштуванню:

- розширити програми професійного навчання, перекваліфікації та визнання кваліфікацій;
- посилити співпрацю з роботодавцями для створення більших можливостей працевлаштування;
- надавати консультації з відкриття власного бізнесу та легалізації підприємницької діяльності;

5) інтеграція та культурна адаптація:

- збільшити кількість курсів польської мови та культурних програм для полегшення інтеграції;
- організовувати більше заходів для взаємодії між українською громадою та місцевими поляками;
- забезпечити інформаційну підтримку щодо польської системи освіти, охорони здоров'я тощо.

Ці рекомендації спрямовані на усунення можливих прогалин і перешкод у наданні соціальних послуг, а також на сприяння успішній інтеграції переміщених українців у польське суспільство.

Крім того, для успішної інтеграції українців у польське суспільство рекомендується розширити доступ до курсів польської мови, проводити культурні заходи для взаємодії, надавати інформаційну підтримку та персоналізувати підхід до інтеграції кожної особи. Завдяки скоординованим зусиллям державних органів, неурядових організацій та самої української громади Польща зможе не лише забезпечити гідні умови життя для переміщених українців, а й сприяти їхній успішній інтеграції та адаптації в новому середовищі. Це є критично важливим для подолання наслідків війни та відновлення нормального життя українських біженців.

Висновки до 2 розділу

Польща докладає значних зусиль для надання всебічної підтримки та соціальних послуг переміщеним українцям, які шукають притулку в країні через війну в Україні. Ця підтримка охоплює різноманітні аспекти: соціальне забезпечення (доступ до соціальної допомоги, виплат на дітей, допомоги по безробіттю тощо); охорону здоров'я (безкоштовна медична допомога, вакцинація, інформування про важливість профілактики); освіту (можливість безкоштовного навчання в школах, дитсадках та університетах, визнання попередніх документів про освіту); житло (тимчасове розміщення, допомога на оренду, програми облаштування житла); працевлаштування (легальна зайнятість, сприяння працевлаштуванню, професійне навчання); психологічну підтримку (консультації, гарячі лінії, групи взаємодопомоги); інтеграцію (курси польської мови, культурні заходи, інформаційна підтримка). У наданні цих послуг задіяні як державні органи, так і неурядові організації та волонтери. Їхні зусилля скоординовані для максимально ефективного задоволення потреб переміщених українців. Особлива увага приділяється не лише невідкладній допомозі, а й довгостроковій інтеграції в польське суспільство.

Опитування серед українців, які переселилися до Польщі через війну в Україні, виявило низку важливих аспектів, які потребують уваги у контексті надання соціальних послуг. У першу чергу, значна частина респондентів відчуває нестачу тимчасового житла, що становить серйозну перешкоду для їхньої соціальної адаптації в новій країні. Лише малий відсоток отримав допомогу у цьому напрямку. Додатково, проблеми з мовною адаптацією ускладнюють взаємодію з місцевим населенням та доступ до основних соціальних послуг.

Деякі респонденти також відзначили труднощі з працевлаштуванням через відсутність спеціалізованих програм для переселенців, які б враховували їхній професійний досвід і особливості. Крім того, необхідність у психологічній

підтримці для подолання стресу та травм, спричинених війною, була також висловлена частиною респондентів.

Загальний висновок полягає в тому, що існуючі програми соціальної підтримки в Польщі потребують удосконалення, зокрема у напрямках житлових умов, мовної і соціальної адаптації, працевлаштування та психологічної підтримки. Пропозиції респондентів щодо запровадження мовних курсів, спеціалізованих програм працевлаштування та розширення доступу до психологічної допомоги можуть служити важливим кроком у поліпшенні умов для українських переселенців у Польщі.

Польща продемонструвала неймовірну солідарність та гуманність, розгорнувши масштабну програму соціальної підтримки для українських переміщених осіб, які шукають притулку в країні через війну. Проте, незважаючи на значні зусилля, існують можливості для подальшого підвищення якості надання соціальних послуг українцям у Польщі. Ключовими рекомендаціями в цьому напрямку є: спрощення процедур отримання послуг, покращення доступу та координації між установами; посилення психологічної підтримки шляхом збільшення кількості консультантів та створення додаткових центрів допомоги; персоналізація підходу до надання послуг з урахуванням індивідуальних потреб кожного отримувача; запровадження системи моніторингу та оцінки якості соціальних послуг за участю самих українців; розширення залучення українських громадських організацій до надання послуг та інтеграційних заходів; підвищення кваліфікації персоналу, зокрема забезпечення міжкультурної підготовки.

Реалізація цих заходів допоможе створити більш сприятливі умови для інтеграції українських переселенців у польське суспільство та покращити їхню якість життя в умовах вимушеної міграції.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Таким чином, у ході написання дипломної роботи, отримано такі висновки:

1. Розкриваючи теоретичні підходи щодо соціальної роботи з переміщеними особами, було проаналізовано праці провідних науковців і дослідників. Висновки полягають у тому, що теоретичні підходи ґрунтуються на цілісному, комплексному баченні проблеми, врахуванні інтересів і потреб цільової групи, залученні державних і недержавних організацій, самоорганізації та взаємодопомозі переміщених осіб. Науковці наголошують на важливості соціальної діагностики, профілактики, реабілітації, корекції та терапії у роботі з переміщеними особами.

2. Аналізуючи міжнародні принципи та стандарти захисту біженців, можна зробити висновок, що вони ґрунтуються на загальновизнаних нормах міжнародного права, зокрема Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та Протоколу 1967 року. Ключовими принципами є недискримінація, невислання, невидворення, захист від примусового повернення, доступ до процедур визначення статусу біженця та забезпечення основних прав людини.

3. Визначаючи методи та форми соціальної роботи з зовнішньо переміщеними особами, можна зробити висновок, що найбільш ефективними є індивідуальна та групова соціальна робота, соціальний супровід, консультування, інформування, навчання, залучення до громадської діяльності та самоорганізації. Важливими формами є надання притулку, забезпечення базових потреб, психологічна підтримка, сприяння працевлаштуванню та інтеграції.

4. Характеризуючи здійснення соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Польщі, можна зробити висновок, що вона реалізується як державними органами, так і неурядовими організаціями. Основними напрямками є тимчасове розміщення, матеріальна допомога, медичне обслуговування, психологічна підтримка, сприяння працевлаштуванню та

інтеграції. Водночас існують певні проблеми та виклики, пов'язані з масштабами переміщення, обмеженими ресурсами та культурними відмінностями.

5. Проведене опитування серед переміщених українців щодо потреб у наданні соціальних послуг у Польщі дозволило зробити висновки про найбільш гострі потреби та проблеми, з якими вони стикаються. Зокрема, 87,5% опитаних не отримали допомогу в тимчасовому житлі, коли переїхали у Польщу під час повномасштабного вторгнення. До того ж 75% серед опитаних українців зазначили, що мовна підтримка надана на середньому рівні, тоді як 25% респондентів – на високому. Крім того, 62,5% респондентів оцінили доступність соціальних послуг для українців у Польщі на середньому рівні, тоді як 25% опитаних – на високому та 12,5% респондентів – на низькому. У цілому результати опитування надали змогу визначити пріоритетні напрямки соціальної роботи та шляхи вдосконалення системи надання соціальних послуг.

6. На основі проведеного дослідження було розроблено рекомендації щодо підвищення рівня якості надання соціальних послуг українцям у Польщі. Вони стосуються вдосконалення нормативно-правової бази, посилення координації між різними суб'єктами, розширення спектру послуг, залучення додаткових ресурсів, підвищення кваліфікації соціальних працівників, активнішого залучення самих переміщених осіб до процесів прийняття рішень.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Балогова Б., Ковальчук Ю. Особливості соціальної роботи з біженцями в часі воєнного конфлікту. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 4. pp. 429–437.
2. Боковець О.І., Михайлюк М.В. Особливості соціальної роботи з українськими переміщеними особами в Італії. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Випуск 96. С. 15–25.
3. Безпалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 квітня 2017 р.). Ужгород, 2017. С. 10–19.
4. Біла-Тіунова Л. Р. Правове регулювання статусу біженця в Україні: стан і перспективи реформування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. пр.* Одеса, 2013. Т. 13. С. 194–205.
5. Бойко В.Г. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. *Запоріжжя*. 2023. URL: <https://surl.lu/bsbmrf>.
6. Волченко Л. П. Соціально-психологічні особливості адаптації учнів, які мають статус внутрішньо переміщених осіб, до нових умов життєдіяльності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. № 3(1). С. 91–101.
7. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 182 с.
8. Горобченко А. С. Особливості психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам з подолання криз зміни способу життя : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія». Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 65 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/17709?show=full>.
9. Городецький О.О. Міжнародні стандарти захисту біженців та їх основоположні принципи. №2. 2020. С. 62–68.
10. Недря К.М., Трубавіна І.М., Чередниченко О.Ю. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р.)*. Запоріжжя, 2022. С. 40–43.

10. Декларація про територіальний притулок. Прийнята резолюцією 2312 (XXII) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1967 року. URL: https://zakononline.ua/documents/show/140251_140251 (дата звернення: 12.06.2024).
11. Дибаш М.В. Соціальна робота з мігрантами, біженцями та внутрішньо переселеними особами. Соціальна робота: виклики сьогодення : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 26–27 квіт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 35–39. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15088/1/14_Dybash.pdf (дата звернення 20.06.2024).
11. Дяченко А. Соціальні аспекти державної політики реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 3. С. 84–89.
12. Євтушенко Н. М., Виноградня В. М., Малишко В. В. Соціальний захист населення України в контексті соціальної політики держави та інтеграційних процесів. Економічний вісник університету. 2018. № (39). С. 87–93.
13. Головач А. Співвідношення інституту притулку та інституту біженців у міжнародному та національному праві. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № (5). С. 473–478.
14. Дуля А. В. Особливості соціальної допомоги особам, які потребують тимчасового захисту в Польській Республіці. Ввічливість. Humanitas. 2022. № (2). С. 82–88.
15. Єнін М. Н., Заєць О. Ю. Соціальна адаптація та інтеграція біженців з України за кордоном (приклад Польщі). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація українського суспільства в цифрову еру». 2023. С. 132–136.
16. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. та Протокол щодо статусу біженців 31 січня 1967 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № Ст. 165.
17. Кріт Я. В., Коломієць О. Г. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях

молодих учених «Родзинка – 2019». XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. Черкаси: ЧНУ, 2019. С. 375–377.

18. Літяга І. В. Теоретичні основи соціальної роботи з внутрішньо-переміщеними особами. Житомир. 2019. С. 112–115. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/28499/> (дата звернення 20.06.2024).

19. Бахмутова Л. М, Неска А. Особливості психологічних порушень серед українських біженців у Польщі. Актуальні проблеми психології. 2022. № 5. С. 3–18.

20. Бахмутова Л. М. Відчуття безпеки – базовий принцип надання психологічної допомоги українським біженцям у Польщі. Актуальні проблеми психології. 2023. Том V. Випуск 23. С. 3–15.

21. Маманкова С.М. Політика соціального забезпечення та супроводу біженців у Словачії. Випускна кваліфікаційна робота. Умань, 2023. С. 54.

22. Ліневич А. М. Особливості правового регулювання статусу українських трудящих мігрантів у Польщі. Наука і молодь у XXI сторіччі : збірник матеріалів IX Міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет–конференції (м. Полтава, 30 листопада 2023 року). Полтава : ПУЕТ, 2023. с. 724-728.

23. Буроменський М.В., Сердюк О.В., Стешенко В.М. Міжнародно-правові та національні засоби захисту прав біженців: Практикум для студентів юрид. Клінік. Під заг. ред. Буроменського М.В. Х.: Яшма, 2003. 180 с.

24. Міністерства соціальної політики України та Польщі співпрацюватимуть щодо захисту прав переміщених дітей. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstva-socialnoyi-politiki-ukrayini-ta-polshchi-spivpracyuvatimut-shchodo-zahistu-prav-peremishchenih-ditej> (дата звернення 09.05.2024)

25. Новік В. Неурядові організації, які надають допомогу біженцям. Управління сучасним містом. 2002. № 4–6. С. 155–162.

26. Сорокіна О. М. Соціальний захист українських біженців у Польщі. Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 листопада 2023 р.)/під заг. ред. МВ Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 70-73.

27. Носков А.П. Захист прав біженців у міжнародному праві. Альманах міжнародного права. 2015. № 1. С. 87–89.
28. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
29. Мельник С. Технології соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в системі соціальних служб: кваліфікаційна робота магістра: 231 Соціальна робота / С. Мельник ; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2022. 84 с.
30. Сімахова А. О., Церковний І. О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № (4 (102)). С. 61–64.
31. Калагін Ю., Шанідзе О. Гендерний аналіз соціальних практик українських біженців 2022 року. Науково-теоретичний альманах Грані. 2023. № 26 (3). С. 62–68.
32. Поліщук В. А. (2014). Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з біженцями: зарубіжний досвід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. № (33). С.143–145.
33. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року. Офіційний вісник України. 2011. № 59. С. 83.
34. Раєвська Я.М. Психологічне забезпечення міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери: автореф. дис. ... д-ра психол. наук 053 Психологія. Київ. 2020. 48 с.
35. Дмитрик І. О., Скидан Г. О. Вимушена міграція українців до Польщі в умовах воєнного стану: проблема адаптації. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2023. С. 78–83.
36. Ташкінова О. Психосоціальна підтримка дітей українських вимушених мігрантів, які перебувають під тимчасовим захистом у Польщі. Рекомендовано до друку науково-методичною радою Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 10 від 24 травня 2023 р.). 2023. С. 64–68.
37. Balogova B., Kovalchuk Y. (2023). Особливості соціальної роботи з біженцями в часі воєнного конфлікту. Social work and education. 2023. № 10 (4). С.429-437.

38. Кушнір В. Практика психолого-педагогічної підтримки дітей вимушених мігрантів за кордон (на прикладі Польщі). Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2023. № 1 (9). С. 94–101.
39. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2. С. 65–72.
40. Сорока І. Права шукачів притулку в практиці УВКБ ООН. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 9. С. 294–300.
41. Сорока І.О. Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку. Дис. доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 219 с.
42. Stenberg G. Non-expulsion and nonrefoulement: The prohibition against removal of refugees. 1994. Vol. 9. Uppsala. P. 4.
43. Тиндик Н.П. Еволюція статусу біженця у міжнародно-правовій практиці. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук. праць. Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2007. № 4. С. 61–70.
44. Ткаченко Л. І., Оверченко О. Д. Освітні інновації російсько-української війни періоду 2022 року та перспектива їх застосування. Україна на шляху відновлення: завдання науки і освіти в європеїзації держави: матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 17–19 травня 2023 року) /Уклад.: ЛІ Ткаченко, ВМ Шульга. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. С. 835–843.
45. Офіс ЮНІСЕФ з питань реагування на потреби біженців в Польщі [Інтернет ресурс]. URL: <https://shorturl.at/ddwGti> (дата звернення: 16.06.2024).
46. Нестайко І., Сеньовська Н. Соціальна адаптація дітей-біженців у результаті війни в польському суспільстві. Збірник тез III Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки». 2023. С. 19–21.
47. Генік Х. Процес адаптації українських біженців у Польщі. 2023. URL: <https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e138b02-f05d-429f-b95f-4133fab9bb68/content>.

48. Доброєр Н. Соціокультурний портрет українського біженця в Польщі. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрямок культурологія). 2023. № (45) С. 74–79.
49. Гевко Н. Р. Проблеми інтеграції біженців в Польщі. Архітектура та мистецтвознавство. 2017. 170.
50. Якимчук М. Ю., Соломко С. С., Самороков В. О. Правовий статус українських біженців у країнах Європи. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. С. 619–625.
51. Черкашин А.І. Формування соціального лідерства як завдання фахової підготовки майбутніх соціальних працівників. Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін : Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції 27-29 квітня 2023 р., м. Харків. За заг. ред. Кіпенського А.В. Х. : НТУ «ХПІ», 2023. С. 59–60.
52. Чуєнко В.І. Принципи міжнародно-правового статусу біженців. Право та інновації. 2018. № 2. С. 111–118.
53. Горовой В.О. Особливості соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Умань. 2022. URL: <https://rb.gy/mg1vf2> (дата звернення: 20.06.2024).
54. Савицький В. І. До питання про предмет військової соціальної роботи. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2012/1/20.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
55. Військово-політична стабільність держави в аспекті інтелектуалізації економіки : монографія / за редакцією д.е.н., проф. А. Ю. Якимчук. Рівне : НУВГП, 2019. 208 с.
56. Солодько А. Аналіз політики інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту. Центр досліджень суспільства, Київ. 2014. 37 с. URL: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/061/original/CSR_integration_report.pdf?1419578850 (дата звернення: 20.06.2024).
57. Ольхович О.В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади: автореф. дис... кандидата пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2008. 240 с.